

MAANDBERIGT

VAN HET

Nederlandsche Zendelinggenootschap.

(80ste Jaargang.)

INHOUD.

HOOFDARTIKELEN: *Savoë. — De laatste levensdagen en het afsterven van Br. N. Ph. WILKEN. — AANWIJZINGEN EN HERINNERINGEN: Br. H. BETTINK. — Catechisatiebussen. — Verhuisbiljetten. — Giften en Legaten.*

SAVOE.

Donker zijn voor ons Genootschap deze dagen, en groot is het gevaar, waarmee het wordt bedreigd. Zal het, door gebrek aan middelen gedwongen, het rijkgezegend werk in de Minahassa plotseling en ontijdig moeten afbreken, tot groote schade van de christenbevolking aldaar? Of zal het, naar zijn' wensch en zijne bedoeling, den arbeid zóó lang kunnen volhouden, totdat het dien werkkring geleidelijk en zonder schokken verlaten kan, naarmate de gemeenten tot zelfstandigheid komen, om dan zijne krachten elders aan te wenden, gelijk dit in den aard van een zendelinggenootschap ligt? Het antwoord op die vragen zal daarvan afhangen, of het christenvolk van Nederland ons helpen en steunen wil, en of de vrienden van ons Genootschap liefde genoeg voor het Godsrijk hebben, om er milde offers voor te brengen, eer het te laat is. Geen wonder, dat wij deze dagen zorgwekkend en donker noemen. Maar als, te midden van dat alles, een vriendelijk lichtstraaltje door de wolken breekt; als het blijkt, dat de Heer den arbeid in de heidenwereld zegenen wil, en dat nog onder gejuich kan worden geogst, van wat onder tranen werd gezaaid, — dat doet het hart van den vriend der zending goed; dat brengt hem een dankgebed op de lippen; dat verhoogt zijn' geloofsmoed om niet te vertragen, maar vol te houden in de kracht van zijn' God, al

vermenigvuldigen zich de bezwaren. Zulk een lichtstraaltje dringt van het afgelegen Savoe tot ons door, het arbeidsveld van onzen Br. TEPFER. Uit zijne laatste brieven deelen wij u een en ander mede.

„De goede en verblijdende berigten,” – zoo schrijft hij d.d. 4 Januarij 1878, – „die Bestuurders ook ditmaal ontvangen, zullen, hoop ik, voor u en voor de geheele gemeente eene bron van vreugd zijn, en eene drangreden tot innigen dank aan Hem, die zich ook van de meest zwakke werktuigen bedient, om zijn koninkrijk te doen komen onder de volken, die Hem nog niet, of slechts gebrekkig, kennen. Waar, na vijfjarigen arbeid, kan geweest worden op het ontstaan van 14 grootere of kleinere gemeenten, waar de sporen van christelijk leven niet vergeefs worden gezocht; waar men kerken en scholen, zonder de minste hulp van buiten, heeft gebouwd, en waar die gemeenten zelve, zooveel mogelijk, voorzien in het onderhoud van hare godsdienst-onderwijzers en van verarmde stamgenooten, ja zelfs de helpende hand naar buiten uitstrekken en meêdeelen voor den opbouw van kerk en liefdadigheids-inrigting op Java, – daar mag niemand zuchten of klagen, al is 't dat het werktuig, door God daartoe gebezigd, veel te strijden heeft met klimaat en lichaamsgestel.” – (Br. TEPFER lijdt namelijk aan ernstige ongesteldheid, zoodat hij zich genoodzaakt heeft gezien naar Makasser te gaan, waar hij zich in Januarij bevond). – „Ik zelf zwijg en aanbid Gods ondoorgrondelijke beschikking. Immers, ware ik niet zoo lijdende geweest, de vier kleinere gemeenten in Amarassi waren niet ontstaan. Ook zou mij de kruisboot niet naar Randjoewa hebben gevoerd, en de Resident mij niet, tot herstel van mijne krachten, naar Soemba hebben kunnen medenemen. Ziet, juist door lichaamslijden werd ik in de gelegenheid gesteld datgene te doen, wat God wilde dat ik doen zou, of, beter nog, wat de Heer der gemeente wilde dat gedaan zou worden. En waarom dan getobd en gevraagd: „wat zal er van dat alles worden, indien ik niet meer kan?” Ik verontrust mij

niet. Ik hoor alleen die stem, die daarbinnen blijft spreken: „haast u! gij heb niet veel tijd meer!” En juist daarom zocht ik alles zóó in te rigten, dat de gemeenten, (grooter of kleiner) zichzelf kunnen staande houden, haar eigen godsdienst-onderwijzers geheel zullen kunnen onderhouden, en alsdan voor het Genootschap geen bezwaar van belang zullen of kunnen zijn.

„Mijn denkbeeld, om een eigen vaartuig te bekomen, moet nog verwezentlijkt worden. Is die zaak in orde, dan, meen ik, heeft de Savoe-zending de handen ruim, en zal zij het kunnen doen, zonder groote bijdragen van Genootschapswege, en zonder de regtstreeksche bemoeijng van een' pandita. En daartoe moet het komen; mijn gestel is niet bestand tegen het klimaat van Savoe. Maar de gemeenten kunnen niet afhankelijk zijn van eenig persoon, wie hij ook zij. Hoe kort werkten de meeste Apostelen, en toch werd de gemeente uitgebreid, omdat de zaken zoo waren geregeld, dat alles zijn' gang kon gaan, ook al waren de stichters niet meer aanwezig. Ik ga uit van de gedachte: gelijk de zoon het leven heeft in zichzelf, alzoo heeft Hij ook aan de gemeente gegeven het leven te hebben in zichzelf. En de Savoe-gemeente (met inbegrip van Randjoewa, Amarassi en Soemba) heeft leven in zich. Zij toonde haar geloof, door de liefde werkende. Waar ik regtstreeks voor de gemeenten zorgen kon, werd zooveel mogelijk in de behoeften voorzien, door onderwijzers van ons voormalig instituut op Ambon. Waar dit niet kon, zooals in Amarassi, bracht ik bekeerde inlanders, om onder hunne eigen stamgenooten het Evangelie te verkondigen: Er zijn nog zooveel eilanden, klein op de kaart, maar toch grooter dan geheel Nederland. Zou men voor die eilanden niet kunnen doen, wat voor Amarassi werd gedaan? Of moet de voortwoekerende Islam ons nog meer uit de handen nemen? Neen, ook waar ligchaamslijden ons gebiedt het oog naar elders te rigten, kunnen wij voor vele eilanden doen, 't geen voor de Savoe-zending met goed gevolg in praktijk werd gebracht. Men behoeft daartoe geen groote geldsommen. Men geve eenvoudig aan ieder eiland

eenige personen, — eigen stamgenooten, — wien men de Evangeliewaarheden eenvoudig en duidelijk op het hart bindt, en men rigte het zóó in, dat zij, zonder dit zelven te bemerken, in eigen onderhoud voorzien, zooals dit in Amarassi werkelijk het geval is. Voor Savoe kan men nuttig werkzaam zijn, ook zonder op Savoe zelf te wonen, maar door er jaarlijks, in de koelere moeson, slechts enkele maanden te vertoeven, gelijk men wederkeerig van dààr uit, voor andere eilanden met zegen werken kan. Maar tot geen prijs worde deze zending losgelaten. Hiervan kan eerst later spraak zijn, wanneer het Genootschap zijne krachten elders moet aanwenden.

„Mijn doel is, Gode zij dank! bereikt. De kerk op Seba is, onder hoogstmoeijelijke omstandigheden, voltooid. Tot zóó lang had ik gehoopt en gebeden, dat ik mogt blijven leven. Die hoop is verwezenlijkt; die bede is verhoord. Wat zal ik meer wenschen? Soemba heeft zijn' eersten godsdienstonderwijzer; de tweede zal er weldra zijn, en ook Amarassi wordt niet vergeten. Nu eerst heb ik vrijheid, Savoe te verlaten ten einde geneeskundige hulp te gaan zoeken, in de hoop dat het nog niet te laat zal zijn. Zoo nu, over eenige dagen, de Egeron komt, hoop ik wèl genoeg te zijn om er gebruik van te maken. Waarheen genoemd schip zich begeeft, is mij nog onbekend. Is Makasser de eerste plaats, die het aandoet, dan ligt het voor de hand, dat ik dààr al aanstonds geneeskundige hulp inroep.”

Uit een later schrijven, d.d. 12 Febr. blijkt, dat Br. TEFFER zich werkelijk te Makasser bevond, en wij verheugen ons met dankbaarheid, dat de geneesheer hoop gaf op zijn herstel, al schijnt dit ook langen tijd te zullen vereischen. Ook onze Br. verblijdt er zich in, — „niet” — zegt hij — „omdat ik tob over sterven, maar omdat ik dan nog eenigen tijd op den ingeslagen weg van evangeliseren, zooals dit door mij wordt opgevat, zal kunnen voortgaan, en aan de wereld toonen, hoe het Evangelie zich, trots allen tegenstand, een' weg baant tot de harten der menschen, aangaande wie men twijfelend vraagt: „zou dit volk op te leiden zijn tot meerder

ontwikkeling?" Nu de Savoe-zending heeft gesproken, en het onomstootelijk bewijs heeft geleverd, dat het meest door-
traptte, het meest moordlievend volk zich gevangen heeft
gegeven onder de gehoorzaamheid des Evangelies, nu hebben
al zulke vragen hare beteekenis verloren. Wilt gij een
staaltje, hoe die barbaren, aan wier ontwikkeling sommigen
wanhoopten, voor veredeling vatbaar zijn?

„Eenige dagen voor mijn vertrek van Savoe naar Makasser,
zie ik voor mijne deur een aantal beesten, schapen, paarden,
karbouwen enz. De diaken MARCUS MELO (Radja moeda)
treedt naar binnen, en zegt: „dit zijn de tienden van al
mijn vee. Toewan heeft gesproken over Jacob, hoe hij na erlangde
hulp bij moeite en nood, uit dankbaarheid van alles het
tiende zou geven, als dankoffer aan Dien, die hem veilig
leidde. Het gedrag van Jacob vond ik bij mij zelve zeer
schoon en navolgenswaardig. Daarom heb ik niet gearzeld,
hem hierin na te volgen. Nu moet Toewan maar weten,
wat hij er meê doen wil; - ik heb mijn dankoffer gebracht
aan Hem, die mij evenzeer heeft geholpen, als Hij dit Jacob
deed.” - Een ander voorbeeld: ELIAS RADJA (ook diaken,
en tevens zwager van RADJA SEBA) verzocht de godsdienst-
onderwijzers van Savoe bij zich, en zeide tot hen: „vrienden!
ik ben gewoon u iets van mijn' oogst meê te deelen. Dit
jaar kan ik zulks niet doen; ik heb zelf niet. Gij weet,
de oogst is op geheel Savoe mislukt. Maar ik heb paarden
verkocht, en nu bied ik u van mijn paardengeld f 70 aan.
Ziet nu, dat gij voor uzelve elders vindt, wat ik u dit
jaar niet geven kan.” Zeker, met het oog op zulke voorbeelden
behoeft men niet meer te vragen; of die bevolkingen tot
hooger ontwikkeling kunnen worden opgeleid.”

Ten slotte nog een en ander uit een opstel, door Br.
TEPPER in het Militaire hospitaal te Makasser geschreven,
en dat ten opschrift draagt: Acht Kerstboomen.

„Neen, dat hadden wij vóór vijf jaren niet gedacht, toen het
eerste Kerstfeest in 1873 op Savoe werd gevierd en opgeluisterd
door den eersten kerstboom, dat er binnen vijf jaren reeds

aan acht kerstboomen behoefte zou zijn. Men weet, dat de eerste veel bijval vond, en een' diepen indruk maakte op de toenmaals nog zeer kleine gemeente. Het feest werd aan huis gehouden; dit was er toen nog ruim genoeg voor. In het volgende jaar, 1874, bevonden wij, dat het huis de genoodigden tot het Christusfeest moeilijk meer kon bevatten, waarom wij besloten in 1875 den kerstboom te planten in de zoogenaamde hulpkerk. Die had toen juist nog ruimte genoeg voor de genoodigden uit vijf verschillende distrikten. Maar in 1876 was ook de hulpkerk zoo eivol, dat wij er ons niet meer in konden bewegen. De belangstelling in het Christusfeest hield gelijken tred met de uitbreiding der gemeente op het eiland Savoe. Velen echter, hoe belangstellend ook, konden niet opgaan tot het feest, omdat de gelegenheid ontbrak om allen behoorlijk te ontvangen, en men gevoelde, dat het vrede aanbrengend Kerstfeest niet door gedrang mogt worden onrustig gemaakt. Uit bescheidenheid bleven zij in hunne negerien, zonder kerstboom, en vergenoegden zich met uit den mond der terugkeerende feestgenooten te vernemen, dat deze kerstboom al weêr fraaijer was geweest dan die van 't vorige jaar, en de opkomst zóó groot, dat men van het begin tot het einde had moeten staan, en nauwelijks ruimte had om adem te halen. Doch behalve de gezonden en sterken, die des noods nog bij beurten hadden kunnen komen, waren er nog weder vele anderen, die ook met den besten wil niet hadden kunnen opgaan, om deel te nemen aan het heerlijke feest. Het waren de ouden van dagen, de zwakken, de zieken, de weduwen met hare kinderen, en het grootste deel der schooljeugd; die allen konden zich niet uren ver, berg op berg af, naar het vreugdefeest heenspoeden. Er moest iets anders op gevonden worden, opdat allen, zonder onderscheid, zouden kunnen deelen in de blijdschap, die het Kerstfeest der gemeente biedt.

„Een kort en goed besluit was noodig. De weg, dien zich het Evangelie tot de harten der Savoenezen had gebaand, leidde er toe. Acht kerstboomen waren reeds noodig gewor-

den. Zij mogten niet ledig zijn. Zij moesten voldoen aan de verwachting, die men er van had, en overal eene bron van vreugd op het Kerstfeest zijn, omdat zij zinnebeeldig zouden getuigen van Gods liefde in Christus. De hoofdpersonen zoowel als de mingevoeden moesten worden bedacht. In de kleinere afdeelingen moesten de kleinere kerstboomen het kenmerk dragen, dat zij afstamden van den grooten kerstboom, in de meer uitgebreide gemeente van Seba.

„Wij krijgen zelve een' kerstboom!” zoo klonk het in verschillende negerien. Ja, ook op het eiland Randjoewa werd er een geplant. Nu moest ieder onderwijzer, in vereeniging met den diaken, tevens negeriehoofd, eene lijst opmaken van de armsten, van de zwakken, die niet konden arbeiden, van de weduwen en weezen, en van de schooljeugd.

„Maar nu waren de zorgen niet gering. De oogst was in 1877 geheel mislukt, en het treurigste was, dat ook de toewak (het suikerhoudend vocht van den lontarpalm, dat het hoofdvoedsel van den Savoenees uitmaakt) in geringer hoeveelheid dan gewoonlijk werd gewonnen. Velen hing letterlijk door gebrek aan voedsel het vel ruim om de beenderen; maar men heeft zich goed gehouden. Men heeft niet gestolen, niet vermoord, zoo als men vroeger in zulke toestanden gewoon was te doen. Men heeft niet eens geklaagd. Er waren er, die zeiden: „wij hebben zoo heel veel op onze rekening. Indien de Heer met ons wilde doen naar ons voorleden, ja, dan was het met Savoe gedaan! Maar nu, hoe goed is God! Wij voelen ons thans geheel anders dan voorheen onder zulke omstandigheden. 't Is of de last der beproeving ons minder drukt. Ons vel slingert wel wat ruim om 't lijf, maar wij leven toch; wij zijn zelfs gezond. En bovendien hebben wij dit jaar eene goede gelegenheid om onze kerk te bouwen, waarmee wij, schande genoeg, geheel achteraan komen. Het negeriehoofd gebod den bouw te staken, opdat wij voor hem zouden zaaijen en oogsten; maar van oogsten was dit jaar geen spraak, en juist hierdoor hebben wij den besten oogst verkregen; wij hebben eene heele kerk geoogst, die wij anders nooit zouden hebben verkregen.”

„Wij begrepen, dat de acht kerstboomen niet zonder vruchten mogten zijn. Voor de bereiding en verzending van allerlei geschenken en levensmiddelen moest worden gezorgd. De goeroe's en hunne vrouwen moesten nu maar bakken en braden zooals zij liefst wilden. Een enkele Radja, die nog iets van vroegeren oogst had kunnen sparen, was mild genoeg om uit eigen beweging van het zijne toe te voegen aan 't geen gezonden werd, en zoo gebeurde het, dat op Savoe, in tijd van hongersnood, de jeugdige gemeente op het Christusfeest in 1877 geen gebrek had. Behalve spijs en drank (koffij en thee) waren niet minder dan 500 geschenken in orde gebracht; maar die moesten over 8 plaatsen verdeeld worden. De armen en ongelukkigen ontvingen de grootste geschenken. De gedachte „het is het jaarfeest van den Koning van 't Godsrijk, van den Vrededorst,” stemt op Savoe de harten tot weldadigheid. Allen, die het maar even kunnen doen, hebben op dien heugelijken dag eene tafel gereed, proper met wit linnen gedekt, en van rijstgebak voorzien. Men brengt elkaâr over en weêr bezoek, en vergeeft malkander de tekortkomingen van het afgelopen jaar. Zoo werd het Kerstfeest een vredefeest op Savoe.

„Nu hebben wij de handen wat ruimer op Seba,” dachten wij, toen wij klaar waren voor de 7 boomen daar buiten, „nu zal het niet zoo propvol zijn.” Doch nu bleek, dat er toch omtrent 300 gasten zouden zijn, en mijne vrouw begreep, dat zij dan ruim 2000 stuks rijstgebakjes moest klaar hebben. Het heerlijk feest moest immers veel kommer en leed vergoeden. Gelukkig konden wij het doen, en kwam alles tijdig gereed.

„Eenige dagen vóór het Kerstfeest was onze, voor Seba zelfs fraaije, kerk voltooid. Hoe konden wij die kerk beter inwijden, dan door er den kerstboom in te planten? De kerk is ruim en goed, met meer dan 500 zitplaatsen. Daar zou de kerstboom niet misplaatst zijn. En waren er ook, die minder goed begrepen wat daar gesproken werd, nu de bewijzen van barmhartigheid en liefde in hunne handen over-

gingen, en zij die zagen en tastten, nu begrepen zij toch wel iets van de leer der barmhartigheid, die ook de leer der zaligheid is. Vreugde straalde uit aller oog. 't Was zoo rustig en kalm in het huis des gebeds, en de vele honderden, die er verzameld waren, stoorden zelfs geen enkel oogenblik den vrede, die over de menigte scheen uitgestort, in dien hoogfeestelijken avond van voorbereiding voor het Christusfeest. Des nachts ontstak men lichten aan de huizen der christenen, en onder psalmgezang werd het Kerstfeest ingewacht. Het kerkgezang is op Savoe opwekkend en zeer wel-luidend. Allen zingen gaarne, en hoewel ze niet kunnen lezen, kennen zij de gezangen, die in hunne eigene taal in de kerk worden gezongen, van buiten. Ook de gebeden hooren zij in de Savoe-taal, en hierom vooral komen zij gaarne ter kerk. 't Heeft mij veel inspanning gekost, maar nu ben ik toch, o zoo blijde, dat ik het zoover heb mogen brengen, dat zij in hun eigen taal zich de hoofdwaarheden van het Christendom kunnen eigen maken. Op Savoe nam de belangstelling in het Kerstfeest van jaar tot jaar toe, naar-mate de gemeenten zich hebben uitgebreid. 't Is hier het hoogst geliefde vredefeest. Dat het steeds zoo blijve!

„Alles bijeen genomen, vind ik, eerlijk gezegd, dat de christenen van Europa zich niet hebben te schamen over deze hunne medechristenen uit de heidenen. Die er wel overdenkt, zal zich zeker verheugen over de behoefte aan 8 kerst-boomen voor Savoe en Randjoewa, al is het, dat men voor zich zelf aan zulke uiterlijke dingen geen de minste behoefte meer heeft tot voedsel voor zijn geloof.”

Tot dusverre Br. TEPPER. Wien het Godsrijk ter harte gaat, zal zich ongetwijfeld innig verblijden over den zegen, die op den arbeid van onzen wakkeren Broeder rust. Mogt het Gode behagen hem eerlang herstel van zijne geschokte gezondheid te doen vinden, en nog geruimen tijd den trouwen arbeider te sparen, die zijne ziel heeft overgegeven voor den Heer, en niets ijveriger zoekt, dan winst te doen voor diens Koningrijk.